

Stručni članak

UDK: 786.6 : 726.6 (497.5 Trogir)

NACRTAK/ABSTRACT

Naši dalmatinski gradovi bogati kulturnim tekovinama svih vremena bili su, a pogotovo su danas, snažna atrakcija za strane i domaće turiste. Premda su svi izrasli pod istim južnim suncem, imali skoro istu sudbinu povezanosti, ipak je svaki od njih sačuvao svoju vlastitu fizionomiju, svoju samoniklu karakteristiku.

I grad Trogir također ima svoju specifičnu karakteristiku. On je, kako kaže Berenson, "riznica umjetnosti". Tko se želi o tome uvjeriti, dovoljno je da dođe na Trg Ivana Pavla II. u Trogiru. Tu se nalaze tri najznačajnija arhitektonska objekta Trogira, među kojima se ističe spomenicima, bogato ukrašena iz raznih epoha, Katedrala sv. Lovrijenca.

Budući da orgulje zauzimaju prvo mjesto među ukrasima bilo koje crkve ili katedrale, opravdano slijedi da je trogirski Katedrala, kao grandiozni kulturni spomenik, od samih početaka baštinila i orgulje, koje u pravom smislu uzdižu i uveličavaju Službu Božju.

Najmonumentalnija građevina grada Trogira, Katedrala sv. Lovrijenca, sagrađena je u 13. stoljeću na temeljima nekadašnje bazilike, koju su 1123. godine porušili Saraceni.

Upravo u to vrijeme, na kršćanskom Zapadu, raširena je upotreba orgulja u crkvenim funkcijama. Orgulje su prisutne u svim katedralama i velikim samostanima, gdje ih obično svira redovnik, koji je u isto vrijeme i iskusni orguljar.¹ Iz tog stoljeća saznajemo, također, za njihovu dvostruku zadaću u crkvi i to iz završnih redaka IX. pjevanja Čistilišta, Danteove Božanske komedije.² Danteovo svjedočanstvo potvrđuje da su orgulje u 13. stoljeću pratile pjevanje u crkvi (i s jekom slatkim glas se miješa skladno) i izmjenjivale se - kao solista - s pjevanjem zbora (pa se sad čuju, sad ne čuju riječi).³ Dvije potvrde u svezi ovog argumenta nalazimo u starim franjevačkim kronikama. Tako, prigodom kanonizacije sv. Franje Asiškog (1228.) "u hramu su se razlijegale nove pjesme, a u duhovnim melodijama veselile su se sluge Božje. Čule su

¹ Sv. Cecilija, br. 1., str. 3., Zagreb, 1997.

² "Okrenuh se na prvi tutanj, kadno čuh gdje Te Deum laudamus poju i s jekom slatkim glas se miješa skladno. Što začuh, slično na dušu je moju djelovalo, ko organ kada ječi i kada uza nj poju pjesmu koju pa se sad čuju, sad ne čuju riječi."
Dante Alighieri, *Čistilište*, str. 58. (139-145), Zagreb, 1955.

³ C. Moretti, *L'organo italiano*, str. 51., Milano, 1973.

se milozvučne orgulje i pjevale se duhovne pjesme". Sveta Klara u božićnoj noći 1252., bolesna u svom samostanu sv. Damijana u Asizu, nije se mogla uputiti na grob asiškog Siromaška, ali je iz tolike udaljenosti "čula onu divnu pjesmu i zvuk iz crkve sv. Frane razlikujući psaliranje braće od zvuka orgulja."⁴

Od ovog stoljeća pa do 15. orguljaška praksa dostigla je određenu zrelost, a 16. stoljeće se može smatrati stoljećem dobro nam poznatih orguljaša i orgulja. Sve crkve, velike i male, koliko se zna iz dokumenata, imaju u to vrijeme orgulje, orguljaša i poslužitelja kod orgulja.⁵ Tvrdnja da su gotovo sve crkve na Zapadu imale orgulje odnosi se i na našu malu Hrvatsku, jer se povijest orguljarstva u Hrvatskoj ne udaljuje mnogo od uobičajenih razvojnih tokova u susjednim nam zemljama Europe, a nerijetko dosiže razinu ravnu europskom prosjeku, a to nam uostalom potvrđuju orgulje trogirске i inih katedrala, te crkava i samostana u Lijepoj našoj.

Kad su se u 15. stoljeću orgulje rasprostranile po gradovima Europe, Trogirani su odmah nabavili orgulje za svoju katedralu. Prve trogirске orgulje spominju se godine 1453. za biskupa Angela Cavazza, a za operarija Kristofora Andreisa. Trošak za prve orgulje je iznosio 190 mletačkih lira. Godine 1484. za biskupa Lionela, a za operarija Ivana Lucija, nabavljene su za trogirsku katedralu nove orgulje iz Venecije, koje su iznosile 80 mletačkih dukata. Ove orgulje izradio je fra Urban. Koliko su stari Trogirani cijenili svoju katedralu najbolji nam je dokaz da nisu dali napraviti orgulje kod bilo kojeg majstora, već su taj posao povjerali majstoru fra Urbanu, koji je u isto vrijeme napravio orgulje za baziliku sv. Marije u Veneciji, ondašnjoj "gospodarici mora".

Orgulje su bile postavljene na desnoj strani između propovjedaonice i velikog žrtvenika. Da budu što ljepše ukrašene, uprava crkve naručila je 1489. godine za njihove vratnice dvije slike od Sentile Bellinia, brata čuvenog mletačkog slikara Giovannia. Slike predočuju sv. Jeronima i sv. Ivana Krstitelja, tadašnjeg zaštitnika glazbe i glazbenika. Godine 1485. bio je postavljen, kao jedan od ukrasa nad orguljama, pozlaćeni lav sv. Marka, kao što je to bio običaj i u drugim primorskim crkvama. Lav je stajao na novim orguljama sve do 6. siječnja 1825. kad ga je strašno nevjere srušilo i raskomadalo. Fra Urbanove orgulje služile su katedrali sve do 1767. Međutim, početkom 19. stoljeća bile su prenesene u župnu crkvu Kaštel Novog kod Trogira.

Stare su orgulje imale prikladan smještaj u dosadašnjem svom prebivalištu - katedrali, između velikog oltara i kora. Nisu narušavali harmoniju katedralne nego su, naprotiv, doprinosile skladu.

⁴ C. Moretti, isto, str. 51. - 52.

⁵ Sv. Cecilija, br. 1., str. 3., Zagreb, 1997.

U 18. stoljeću Trogirani su htjeli imati veće i monumentalnije orgulje, kako je to bio običaj u cijeloj Europi. Tada je bila moda teatralnosti, a crkva je služila kao pobožno kazalište. Crkve su se natjecale koja će imati grandioznije orgulje, a dičile su se vrsnim orguljašima. Već 17. stoljeće dalo je znamenitog orguljaša Gerolama Frescobaldia, kapelnika bazilike sv. Petra u Rimu. Njegovo je ime bilo ideal orguljaša u Italiji i izvan njenih granica. U Italiji su se u zadnjim stoljećima istakli: Martini, Matteti, Sabatini i Giacomo Tomadini, stric don Jakova Tomadinia, dugogodišnjeg orguljaša u stolnoj crkvi u Splitu i učitelja pjevanja u biskupskom sjemeništu prije rata. U 18. stoljeću cvalo je orguljarstvo u Francuskoj i u Njemačkoj. Naročito njemački graditelji orgulja kao Feuchmayr, Riepp, Holzeu i dr. stvorili su upravo remek - djelo orguljarske umjetnosti, tako da je izradba samih ormara i kićenost dekoracije zapanjivala gledatelje. Osobito je taj doprinos išao u prilog ionako raskošnim i bogatim crkvama baroknog stila.

Orgulje Gaetana Callidoa. Zahvaljujući biskupu Antunu Miočeviću, velikom ljubitelju znanosti i umjetnosti, uprava trogirske katedrale naručila je nove orgulje kod mletačkog graditelja orgulja Gaetana Callidoa godine 1767. Na jednoj svirali stoji urezano: "L'organo dell' Insigne Collegiata di Trau venne fabricato da Gaetano Callido nell' 1767. sotto il vescovo Miočević".⁶ Podrazumijeva se, da je ovaj natpis bio postavljen prigodom popravka ovih orgulja sredinom prošlog stoljeća. Da su zbilja ove orgulje od Gaetana Callida proizlazi iz jedne bilješke imovnika ove crkve u kojem dne. 20. prosinca 1847. pod rubrikom VI. A. 1. stoji: "un organo grande di registri Nr. 22 di Ant.^o Callido di Venezia ed un piccolo di registri 14 di Ant.^o Moscatelli, racchiusi tutti e due entro un ormadio di legno di abete."⁷ U spisima crkvovinarstva spominje se da su orgulje djelo Callida i Moscatellia iz Venezie. Callidove orgulje pripadale su najvećem tipu orgulja, a takve su imale gotovo u pravilu još jedne ugrađene manje orgulje, što je opet jedna specifična pojava kod talijanskih orgulja. Ne znamo za razloge zašto Trogirani nisu Callidu povjerali to povećanje, no oni su orgulje naručili u Dominika Moscatellija kako svjedoče pisani izvori.⁸ Ime Dominika Moscatellija je pogrešno pretvoreno u Antun, kako pretpostavlja F. Bulić.⁹

Kasno-barokno kućište za ove orgulje imao je izraditi rezbar i drvodjelac Teodor Piazza, za šezdeset i pet cekina, koje su naručitelji obećali platiti u

⁶ Orgulje za glasovitu kanoničku crkvu u Trogiru načinio je Gaetan Callido 1767. godine za biskupa Miočevića.

⁷ Velike Callidove orgulje od 22 registra i male sa 14 registara od Moscatellia smještene su u drvenom ormaru od jelovine.

⁸ L. Šaban: *Radovi centra JAZU u Zadru*, sv. 21, Zadar 1974., str. 225.

⁹ C. Fisković: *Iz glazbene prošlosti Dalmacije. Orgulje*, *Mogućnosti* 6-7 (1974), str. 717.

tri dijela.¹⁰ Trošak za orgulje iznosio je 693 mletačka cekina. Frane Bulić u “Sv. Ceciliji” 1918. donosi dispoziciju ovih orgulja:

I. MANUAL

Principale soprani

Ottava

Ripieno f registri

Viola ai bassi

Contrabassi

Ottava

Voce umana

Flauto reale

Flauto 12 ma

Flaugioletto sop.

Fagoto ai bassi

Trombe dolci

Bombardone

Timballi

Ucelletti

II. MANUAL

Principale soprani

Ottava soprani

Ottava bassi

Ripieno

Flauta ottava bassi

Flauta ottava soprani

Corneta

Corno inglese

Tromboni soprani

Violoncello soprani

¹⁰ C. Fisković: Isto, str. 716.

Kad su stigle nove orgulje, prvo je pitanje bilo gdje će se smjestiti. Radi većih dimenzija nisu mogle biti postavljene na mjesto gdje su stajale stare fra Urbanove. Odlučilo se da ih se smjesti iznad glavnog portala iznutra. Tada je nastao novi moment u unutrašnjem preuređenju katedrale.

U to barokno doba, malo se pazilo na raniju arhitekturu dotičnog ambijenta. Glavno je bilo da se istakne grandioznost orgulja i da se napravi veliki prostor za pjevački zbor i orkestar, koji je bio u modi. I tako je nad glavnim ulazom u katedralu sagrađen kor na stupovima od kararskog mramora u eklektičnom stilu u nekoj mješavini baroka i novoklasicizma, ali u potpunoj disharmoniji s arhitekturom katedrale. Taj kor je izgradio klesarski majstor Antonio Cavaglieri 1768. godine. Za taj rad potrošeno je 156 mletačkih cekina, kako se nalazi ubilježeno u ugovoru 7. I. 1768. Na kor je postavljen veliki ormar za orgulje, izrađen od jelovine. Smještajem ormara najprije je bio potpuno sakriven dio čuvene lunete Radovanovog portala s unutarnje strane kao i prekrasni križ u romanskoj formi s natpisom oko njega. Osim toga bila je sakrivena skoro polovica veličanstvene gotičke rozete, što je kvarilo čitav arhitektonski mistični dojam unutrašnjosti katedrale. Taj veliki ormar, obojan u bijelo, bio je kontrast sa smeđom patinom stoljetnog crkvenog ambijenta, te jako odskakao pa bi svi posjetioči uočili tu nepodobnost.

Orgulje su tehnički bile veoma dobre, glasile su kao najpoznatije u cijeloj Dalmaciji i izvan nje. Slijedeći njihov opis upotpunjuje pravu sliku o njima: "Orgulje su visoke 12 harmoničkih stopa. Prva cijev na pročelju jest F (fefaut) visoka 12 stopa. Cijelo pročelje je od najfinijeg kositra bez primjesa i teško je 500 mletačkih L. Nutarnje su cijevi olovne sa primjesom. Veliki mijeh je od njemačke orahovine sa šarafima i ukrasom od mjedi. Mijeh za kontrabase je od njemačkog arisa isto tako sa šarafima i mjedenim ukrasom. Kontrabasa ima 20. Prvi je cesolfaut visok 6 harmoničkih stopa, a svi su od jelovine. Tipaka ima 54. Okviri su od orahovine, korice od mekanog šimšira, crne tipke od ebanovine, oslonci urezi od mjedi. Pedala ima 17, urešenih sa mjedi. Registri koji odgovaraju tipkama su od gvožđa ukrašeni sa mjedi."¹¹

Callidove orgulje, kao i njegova učitelja Petra Nakića odlikovale su se blagim i prirodnim tonom i znatnijim usavršenjima prijenosnog mehanizma. Milozvučnost orgulja potvrdili su i stari Trogirani, prigodom izrade novih orgulja. Naime, oni su napomenuli: "Mi smo zadovoljni sa zvukom starih orgulja i neka se taj zvuk ne mijenja." Izjava starih Trogirana ponukala je graditelja novih orgulja Milana Majdaka da kopira menzure svirala od Callida. I tako na zadovoljstvo Trogirana ostao je stari, topli i svečani ton u novim orguljama. Stare orgulje Callida služile su časno trogirskoj katedrali pune 173 godine.

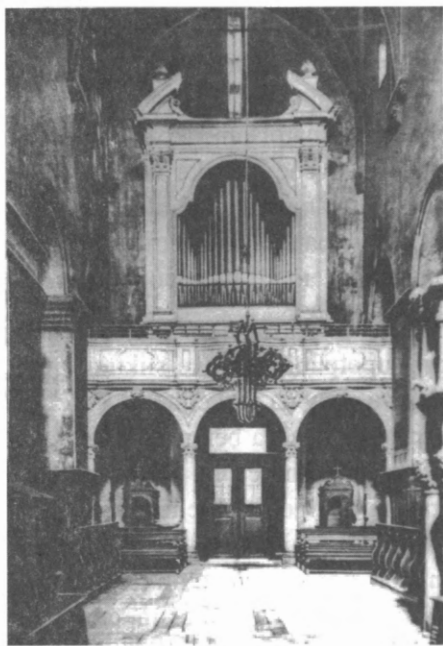
¹¹ Celio - Cega, *Le chiese di Trau*, str. 18-19.

Svojim veselim i tužnim tonovima tješile su generacije čestitih Trogirana. Glas tih orgulja prodirao je u duše vjernika kao glas iz jednog ljepšeg, sretnijeg iako tajanstvenog svijeta. Odzvanjala je ta emisija tonova i razlijevala se poput melema na izmučenu i stoljećima krvareću našu planetu.

S vremenom je drvena konstrukcija orgulja posve istrunula, pa je tadašnja crkvena uprava bila prisiljena nabaviti nove orgulje.

Kako su stare orgulje dovršile svoj vijek?

“One su do zadnjeg časa svirale kao da su na njihovu sviraoniku poigravale ruke umrlih orguljaša. Podržavalo ih je neko čudo, jer su bile u punom raspadanju. Naposljetku izdalo ih je srce kao sve starce, kojima ponestaje svaganje vitalne snage.”¹²

Slika 1. Orgulje Gaetana Callidoa

Kad se konačno odlučilo da se nabave nove orgulje, prva je misao bila, da se napravi novi ormar, koji neće smetati unutrašnjoj arhitekturi katedrale. Nije se smio propustiti trenutak da se prekasna gotička rozeta potpuno oslobodi, te da dođe do izražaja u svom punom sjaju, a istodobno da kroz nju nesmetano može prodirati svjetlost u onako dosta mračnu ponutricu. Crkvovinarstvo u sporazumu sa Biskupskim ordinarijatom, kao i s Konzervatorskim uredom i Arheološkim muzejom u Splitu, dalo je izraditi nacrt kako bi se navedene misli najsretnije i najprikladnije ostvarile. Ideja je bila prihvaćena. Nacrt za nove orgulje izradio je Josip De-

llale. Radilo se o tome, da se ne napravi jedan potpuno novi ormar, već da se nekako adaptira tradicionalni stil s modernim zahtjevima, a da se pri tome ne naruši harmonična unutrašnjost katedrale. I u tome se uspjelo, na zadovoljstvo domaćih i stranih stručnjaka kao i građanstva. Izradba orgulja bila je povjerena domaćem sinu Milanu Majdaku iz Vrapča kod Zagreba, koji je sav posao završio solidno i s ljubavlju.

Interesantna je slijedeća činjenica, kad su došli majstori novih orgulja odmah su konstatali da im stare orgulje poput mrtvacu neće pomoći ništa, niti da

¹² List *Novo doba*, str. 7. G. 1940.

će se s njima poslužiti. Međutim, majstor Milan Majdak došao je do slijedećih zaključaka kako su majstori starih orgulja bili savršeno precizni u izradbi te je bio iznenađen kad je opazio, da se menzura starih svirala potpuno poklapa s najmodernijom menzurom (Mahips). To je bio razlog da se novi majstor odlučio, te upotrijebio sve stare metalne svirale. Evo što sam graditelj novih orgulja kaže za stare orgulje Callida: "Orgulje su bile jako lijepo izrađene, a na moje najveće iznenađenje kod izmjene menzura starih svirala sam opazio, da se njihova menzura gotovo posve poklapa sa najmodernijom tzv. "Mahysa" menzurom. Pad same menzure ovih starih svirala nešto je drugačiji nego kod Mahysa, ali se je graditelj Callida pomogao tako, da je na nekim mjestima umetnuo dvije svirale istoga promjera pa je na kraju registra, ipak menzura izišla posve ispravna. Iz ovoga se vidi da stari majstori nisu polagali važnost na ekstremno izjednačavanje u samom registru, a ovo su i današnja znanstvena istraživanja na polju akustike o menzuraciji svirala pokazala da ne valja previše izjednačavati. Još sam opazio da su stari majstori znali da alikvotni registri (octave, quinte i terze) moraju biti intonirane bogato s alikvotnim tonovima (obertönig) jer se inače ne slijevaju s temeljnim tonovima. I ovo je danas znanstveno dokazano makar neki tvrde protivno. I ja sam u praksi iskusio, da se alikvotni registri (grundtönig) bez alikvota intonirani uopće ne slijevaju s temeljnim tonovima pa je to izvan svake sumnje. Sve me je ovo ponukalo, da upotrijebim stare svirale upravo kako jesu, a danas mogu reći da to nisam požalio jer stare svirale uz mali popravak daju upravo impozantan zvuk.

Principal starih orgulja bio je iz vrlo dobrog materijala (90% kositra) i vrlo široke menzure pa sam ga upotrijebio u cijelosti. Jedino je taj registar bio izrađen u dubinu od note G (16'), pa su radi toga preostale tri najveće svirale. Ove tri svirale sam rastopio pa su iz tog materijala izišli kositreni nastavci za nove metalne registre."¹³

Majstor Milan Majdak, uza sve poteškoće zbog nabave materijala (usred ratnih prilika), uspio je djelo sretno privesti kraju i potpuno dovršiti.

Majdakove orgulje. Nove orgulje imaju 20 realnih registara, dva manuala i pedal. Sistem novih orgulja je mehanički (metalna mehanika iz aluminijske) koji je trajniji i znatno otporniji od pneumatičkog, što je osobito za primorske krajeve veoma važno. Registracija funkcionira pneumatski kao i prospektne svirale. Cijela drvena konstrukcija je nova. Od starijih orgulja preostalo je još 100 svirala. Stari principal imao je 12 stopa i počimao notom G, dok novi počima notom C. Najveće stare svirale, koje su sadržavale 90% kositra pretopljene su i nanovo konstruirane. Nove orgulje sačuvale su stari, topliji sve-

¹³ Milan Majdak, *Sv. Cecilija*, sv. 6., str. 122., Zagreb 1940.

čani ton. Imaju sva obilježja pravih liturgijskih orgulja. One posjeduju sve one (bitne) note koje crkva želi probuditi u srcima vjernika, a odgovaraju osjećajima samih blagdana kroz crkvenu godinu.

DISPOZICIJA MAJDAKOVIIH ORGULJA

I. MANUAL

1. Burdon 16'
2. Principal 8'
3. Copula 8'
4. Salicional 8'
5. Rohflaut 4'
6. Voce umana 8'
7. Octava 4'
8. Mixtura 2/3, 6 fach

II. MANUAL

1. Violinski principal 8'
2. Koncert violina 8'
3. Gedect flöte 8'
4. Salicet 8'
5. Vox celestia 8'
6. Piccolo 2'
7. Flauta 4'

PEDAL

1. Kontrabass 16'
2. Subass 16'
3. Celobass 8'
4. Octavbass 8'
5. Choral bass 4'

POMOĆNI REGISTRARI

- a) Pedalna spojka (kopula)
- b) Manualna spojka

- c) Piano
- d) Mezzoforte
- e) Forte
- f) Slobodna kombinacija
- g) Gumeni valjak za crescendo
- h) Ukidač za valjak

Mehanička izradba orgulja je u pravom smislu solidno izrađena i vrlo dobro i meko djeluje. Veoma je pristupačna, te se može lako kontrolirati. Osobito je uspjela mixtura šesterostruka, koja se potpuno slijeva s ostalim registri-
ma. Pedalni registri su jaki i prodorni sa svojim čistim i dubokim tonom pa daju orguljama krasnu puninu.

Orgulje Milana Majduka smještene su na isto mjesto gdje su bile i Callidove, dakle na koru iznad glavnog ulaza u katedralu. Visoki ormar orgulja izrađen je iz jelova drveta, naslonjen na Radovanov portal. Tako je rekonstruiran da je velika rozeta ostala potpuno vidljiva, što je veliki plus i doprinos katedrali kao umjetničkom spomeniku. Prospekt orgulja okrenut je prema glavnom oltaru, a rese ga svirale violinskog principala i celobassa 8'. Na vrhu ormara, sa svake strane, nalazi se po jedna barokna figura.

Slika 2. Orgulje Milana Majdaka

Registri Callidovih orgulja, koji su ostali u cijelosti, su slijedeći:

U PRVOM MANUALU

1. Principal 8'
2. Voce umana 8'
3. Mixtura 2/3, 6 fach

U DRUGOM MANUALU

4. Flauta 4' - cijeli stari, 4 nova tona umetnuta
5. Piccolo 2'

Ostali registri su potpuno novi:

U PRVOM MANUALU

1. Burdon 16' (od drva smrekovine)
2. Copula 8' ima 18 starih i 46 novih (od drva smrekovine)
3. Salicional 8' cijeli novi (30 komada), a nastavak od starih svirala.
4. Rohrflaut 4' cijeli novi (30 komada), a nastavak od starih svirala.

U DRUGOM MANUALU

1. Violinski principal - cijeli novi
2. Koncert violina - cijeli novi
3. Gedectflöte 24 nova drvena, ostalo staro
4. Salicet 8' cijeli novi
5. Vox celestis 8' cijeli novi

PEDAL

1. Kontrabass 16' cijeli novi od drva. Visina prve svirale 5 m
2. Subbass 16' cijeli novi od drva
3. Celobass 8' cijeli novi od metala (cink)
4. Octabass 8' cijeli novi (10 komada cinka, ostalo drveno)
5. Choralbass 4' cijeli novi od drva

Sviraonik je smješten tako, da je orguljaš za vrijeme sviranja licem okrenut glavnom oltaru, dok je kod Callidovih orgulja bio ugrađen u same orgulje, pa je orguljaš za vrijeme sviranja bio leđima okrenut prema glavnom oltaru. Ovo je sada svakako mnogo prikladnije.

U sviraonik su ugrađena dva manuala, a iznad drugog manuala nalaze se registri za prvi i drugi manual i pedal. Prvi manual ima 8 registara, drugi sedam, a pedalu pripada pet registara. Oznake za registre nalaze se na manubrijima.

Sprijeđa, s desne strane orgulja, smješten je mijeh s pedalom za punjenje zraka. Radi Radovanovog portala koji je ugrađen u same orgulje, mijeh je

morao doći u dva dijela. To je bio razlog da mijeh (glavni magazin) nije mogao doći u sredinu orgulja. Da se izbjegne udaranje zrakom, umetnut je u sredinu orgulja jedan mali regulator.

SVIRAONIK

Sviraonik je smeđe boje. Visina između manuala i pedala, odnosno od poda do ruba bijelih tipaka u I manualu iznosi 92 cm.

Manuali su široki 75 cm, a klavijatura od 54 tona obuhvaća tonove od C do f³, a kod Callidovih orgulja klavijatura je obuhvaćala tonove od G - f³. Duljina bijelih tipaka iznosi 13 cm, a širina 2,2 cm. Crne tipke, od ebanovine, duge su 8 cm, a široke 1 cm. Na sredini sviraonika iznad manuala smješten je stalak za note, a na okviru povrh II manuala nalaze se registri za manuale i pedal, kao i kazaljka od valjka za crescendo. Ispred I manuala nalaze se natpisi za kolektive piano, mezzoforte, forte, i jedna slobodna kombinacija. S lijeve strane nalazi se ugrađen ukidač za valjak. Spojevi manualcopel i pedalcopel uključuju se nogom.

Slika 3. Sviraonik

ZRAČNICE

Zračnice ovih orgulja su s čunjastim ventilima. U svakom kancelu usadne su svirale koje ulaze u svaki registar. Ako se na sviraoniku povuče manubrij na kojem piše violina 8', zaokrenut će se čunjasti ventil, te će zrak iz registarskog kanala, kamo ga je iz mijeha doveo zračni kanal, doći u kancelu registra violina 8'. Sada se radi samo o tome, da se zrak iz kancela pušta u pojedinu sviralu registra.

TRAKTURA

Kod ovih orgulja traktura je dvostruka. Traktura za sviranje jest mehanička, a za registriranje pneumatska. To znači, da se spoj između sviraonika i svi-

rale odvija mehaničkim putem, a spoj između registra i zračnica pneumatskim putem.

PEDAL

Pedal za sviranje je pogodan i razmjerno napravljen. Pedalna klavijatura široka je 118 cm, a pojedini pedal dug je 50 cm. Ima ih ukupno 27. Opseg pedalne klavijature jest od C - d¹. Cijeli pedal je novi, jer je drvena konstrukcija Callidovih orgulja posve istrunula.

Okvir pedalne klavijature izrađen je od hrastovine, kao i gornji dijelovi tipaka, a letvice su od mekog drva smrekovine.

Ovaj opis Majdakovih orgulja izgledao bi sasvim idealno, kad se ne bi osvrnuli na sadašnje njihovo stanje, koje baš nije na zavidnoj visini. Jedan od razloga je taj, što je trogirski katedrala izložena jakim klimatskim promjenama od velike vlage do velike suše, a orgulje su na promjene jako osjetljive. Drugi, možda mnogo važniji razlog, je taj kakva se briga vodi oko uzdržavanja samih orgulja.

Od godine 1940. do naših dana, na orguljama trogirski katedrale izvršeni su mnogi popravci, a zadnji veći zahvat učinio je gospodin F. Jenko 1969. godine. Velikim zalaganjem dugogodišnjeg župnika i opata trogirski katedrale don Ive Đurđevića, kojemu je ovaj instrument bio osobito na srcu, nastojalo se učiniti novi generalni zahvat koji nije izvršen zbog financijskih razloga, pa se išlo na kompromisna rješenja. Tako je 1989. godine brat dominikanac, Gabrijel Posavec, temeljito očistio orgulje, promijenio novi električni motor, veliki i mali mijeh, te obojio prospektni red svirala. Godine 1993. novonastale kvarove na orguljama otklonio je gospodin J. Horvat iz Ivanić Grada, a predlagao je i neka nova rješenja u svezi sviraonika, ali prijedlog nije bio usvojen. Tako su orgulje M. Majduka u trogirskoj katedrali sve do naših dana uz brigu oko njihova uzdržavanja ovih i onih popravaka, nastavile vršiti svoju ulogu koja im pripada u crkvi.¹⁴

Ako se u cijelosti pogleda rad velemajestora orgulja, duboka tradicija u naslijeđu i kao glavna i najvažnija misao crkve o tom starom europskom instrumentu, onda se bez sumnje može ustvrditi da su orgulje instrumenat koji se cijenio i koji se cijeni, a i cijenit će se od poznavatelja glazbe, i svakoga tko u Crkvi voli ozbiljnost i dostojanstvo. Osim toga one zauzimaju prvo mjesto među

¹⁴ Orgulje kao glazbalo u crkvi imaju ulogu pratioca pjesme (zbor, "kapela", puk) ili solističkog instrumenta, u Euharistijskom slavlju, Sakramentima, Liturgiji časova i službi Božje riječi. One također prate instrumente, instrumente i glasove te soliste.

ukrasima bilo koje crkve ili katedrale. Crkva može biti bez dragocjenog mramora i bez sjajnih odijela, ali ako nedostaju orgulje, zahvati nas osjećaj praznine. Orgulje kao najliturgijski instrument podržavaju i vode pučko i umjetničko pjevanje u crkvi. Kardinal Benno Gut prefekt Kongregacije obreda i predsjednik Savjeta za liturgijsku obnovu, obraća se svim župnicima svijeta i preporučuje im: "Fate qualunque sacrificio e dotate le vostre chiese di un organo; i vostri fedeli canterano piú volentieri e piú facilmente."¹⁵ Orgulje nas dižu u čisto duhovne sfere, a njihov ozbiljni i svečani glas ublažuje bijedu i tjeskobu čovjeka koji je danas više nego ikada željan rasterećenosti.

Pape i biskupi uvijek su nastojali orguljama dati onu važnost i prednost koja im po crkvenim propisima zaista pripada. Zato uredba o sv. Bogoslužju II Vatikanskog Sabora kaže: "U latinskoj crkvi treba uvelike cijeniti orgulje sa sviralama kao tradicionalno glazbalo čiji zvuk može crkvenim obredima dodati divan sjaj, te srce vjernika uzdići k Bogu i k nebeskim stvarima."¹⁶

Ovo su stari Trogirani već davno znali, pa su u svoju katedralu brzo smjestili "kraljicu instrumenata" da svojim brujanjem u bogoslužju, bude izvrstan znak one nove pjesme na koju Sveto pismo često potiče Božji narod.

LITERATURA

Frane Bulić,
(1918)	Orgulje glasovitih umjetnika po crkvama u Dalmaciji, Sv. Cecilija, br. 6, str. 161-164.
Celio - Cega,
(1940)	Le chiese di Trau, List, Novo doba, str. 18-19,
Ivan Dellale,
(1966)	Vodič, Trogir III izdanje.
Josip Dellate,
(1940)	Orgulje u Trogiru, List, Novo doba, str. 7.
Frano Dugan,
(1944)	Nauk o glazbalima, Zagreb.
Don Ivo Đurđević,
(1998)	Usmena saopćenja.
Cvito Fisković,
(1974)	Iz glazbene prošlosti Dalmacije, Orgulje, Mogućnosti, br. 6-7, str. 716-717.

¹⁵ Učinite ne znam kakvu žrtvu, ali opskrbite svoju crkvu orguljama; vaši će vjernici radije i lakše pjevati. Bolletino Ceciliano, br. 5., 1968. god., str. 28.

¹⁶ Sacrosanctum concillium, br. 120, II Vatikanski Koncil, Dokumenti Zagreb, 1993.

- Don Urban Krizomali, Izvadak iz rukopisa trogirskog opata.
(1970)
- Milan Majdak, Nove orgulje u znamenitoj Zborni opatskoj crkvi u
(1940) Trogiru, Sv. Cecilija, br. 6, str. 122, Zagreb.
(1970) Usmena saopćenja Milana Majdaka
- Corado Moretti, L'Organo italiano, str. 51, Milano.
(1973)
- Ladislav Šaban, Doprinis trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji,
(1974) Rad Centra JAZU u Zadru, sv. 21, str. 225., Zadar.
- Mirta Škopljanac Uloga orgulja i orguljaša u liturgijskim slavljinama,
-Mačina, (1997) Sv. Cecilija, br. 1, str. 3, Zagreb.
- II Vatikanski Koncil Sacrosanctum concillium, br. 120, Dokumenti, Za-
(1993) greb.

SUMMARY

Describing the history of organs in the cathedral of Trogir, starting from the 15th century, when organs were mentioned for the first time, that lasted for a short period of time, and referring to the fra Urban's that replaced the old ones, I retained myself on the Callido's from the 18th century as the most important and most famous ones.

That well - known student of Petar Nakić with his equally valuable organs, put into debt many churches over the borders of the Venetian Republic.

There are many of his organs in the region of Istria, as well as along the whole Adriatic coast. One of those are the organs in the cathedral of Trogir. Proof of the worth of these organs was stressed by the master of the new ones, Milan Majdak, while building, he used metal pipes from the Callido's and copied the samples, and in that way prolonged the time for the sweetsounded and loved old Callido's organs, that have been filling the vaults in this antique cathedral to this very day.